

Reng a föld*

1.

Nyeki bácsiék udvarára falfehéren rontottam be másnap délelőtt. Kerékpárommal majdnem fellöktem az ajtóban Julikát. Épp egy kannával nyomakodott kifelé.

— Hol a nénéd?! — kiáltottam rá rekedten. Julika arcán meghervadt a mosoly, rémülten meredt rám:

— Mi lelt?

— A nénédet kerítsd elő, azonnal! Kincses bácsi vérben fekszik!

Csakugyan borzasztó dolog történt Kincses bácsival, s majdnem velem is. Aznap kettőnket a hátfal vakolásához rendelték. Még mielőtt Jani a vakolókanállal felkapaszkodott volna, mi ketten az öreggel az üres malteresládát igyekeztünk feldobni az állványra. Amint a láda feneke a pallóhoz ért, a fejünk felett, födrengésszerű robajjal zúdult le a sok palló, ládástul, egyenesen az öregre.

Én ösztönösen ugrottam félre, s bizony a fogam is vacogott, amikor a porfelhő elültével megpillantottam Kincses bácsit: egy súlyos palló alatt hörgött, s vér bugyborékolta a száján...

Kazár Lackó az ölében hozta elő a palló alól, lefektette a före, felpócolta a fejét, s halk szóval csittitgatta:

— Nem lesz semmi baj, Kincses bátyám.

Janota Pali bácsi más véleményen volt, amint lehajolt az öreghez. Káromkodott, pedig sohasem szeretett.

— Két helyen tört el a jobb karja... S biztosan baj lesz a bordákkal is — fordult édesapámhoz suttogva. Apám nem felelt, hanem megfogta a vállam, keményen.

— Ugorj fel a gépre, kisfiam, fuss Nyékiékhez, hozzanak rongyot, kötésnek. Aztán szólj be az ispánhoz, hívjon azonnal orvost!

— Fenét kell ide orvos! — dohogott Liptai úr megsápadva. — Ne cirkszoljanak, az öreg egy kicsit megszedült; félóra múlva semmi baja.

Apám szóra sem miltatta Liptait, hanem intett a kezével:

— Csak eredj, fiam!

Repültem is a géppel, ahogy csak telt tőlem a göringyes dülőúton, percek alatt riasztottam Nyékiéket. Veron lobogó szoknyával, tépést szorongatva futott a fácánház felé, én pedig továbbloholtam az ispánhoz.

Háromnegyed tíz lehetett, de már evett az ispán. Hideg csirkesültet ostromázott. Szólóval futtatott tornácon habzsolt a nyesettbajuszú, szikár, fekete ember, egymagában. Dülledt békaszemét mozdulatlanul meresztette rám, s miután eladogtam a hírt, nyugodtan folytatta a csirkecsont leszopogatását. Mintha ott se lettem volna. Szó nélkül csámcsogott, szuszogott pár percig, majd váratlanul rámmordult:

— Marha vagyok én?! Mi lenne itt, ha miuden kis ganéságért az orvost abajgatnám?

Fejembe tolt a vér. Nagy bátorság szállt meg hirtelen, s halkán, de folyékonyan és leplezetlen gyűlölettel feleltem:

— Élet-halálról van szó ispán úr!

— Ne pofázz itt nekem, hordd el magad, míg a farodba nem rúgok! — kiáltotta rám magából kikelve. — Ebadta kölyke!

Megfordultam, s a kerékpárhoz futottam. Felugrottam rá, s kétségbeesve hajtottam visszafelé. Mikor a fácánházhoz értem, visszafordultam. Az ispán akkor már porfelleget verve közeledett felénk a kordén: a szerencsétlenség mégis csak nyugtalanította...

— Emberséges ember, lám, az ispán úr, — jegyezte meg Farkas Lajos.

— Nem az embersége hozza — mondta szárazon Pali bácsi —, hanem fél a bajtól, és... hogy megállt a munka...

Igaz volt: az ispán le se szállt jóformán a kordérról, máris ránk-recegett:

— Miféle ácsorgás ez?! Így nem leszünk soha készen!

— Ispán úr! Telefonált-e az orvosért? — kérdezte felelet helyett Kazár Lackó.

— Maga ne azzal törődjön, maga végezze a dolgát!

* Részlet egy készülő ifjúsági regényből.

Pali bácsi előrelépett.

— Itt nem lesz addig munka, ispán úr, amíg az orvost nem hivatják! Emberelet forog kockán!

— Ne heveskedjenek emberek. — szakította félbe fölényes hangon az ispán. — Inkább a munkával törődnének. Ezért az ácsorgásért is fizet Liptai úr? Az öregot majd elkísérettem a hűgáékhoz, s holnapra talpra áll!

Pali bácsinak elsötétült az arca a vértolulástól:

— Azonnal gondoskodjék szekérről, s rögtön hívassa az orvost! Értsen a szóból: addig nem dolgozunk, amég nem intézkedik!

— Hogy beszél maga velem?! Micsoda disznó hang ez?! Maga menjen az anyja kinyába, dögöljön éhen, ha nem akar dolgozni, a többi meg fogja a szerszámját, de ebben a percben!

— Várj csak, várj csak, Sándorkám! — fogta vállon ijedten az ispánt Liptai. Félt, hogy Pali bácsi, a legtapasztaltabb kőműves csakugyan ott-hagyja, s ő nem képes a fáciánházat a szerződésben megjelölt határidőre átadni az uradalomnak... Kineses bácsi állapotja is igen csak izgathatta, mert nem jelentette be OTI-ra az öregot. Félreintette hát az ispánt, s hevesen hadonászva magyarázott neki valamit. Az ispán hümmögve hallgatta, olykor hevesen sújtott a levegőbe, s vadul kaphosott alsó fogaival kefebajszja felé. Liptai az ispán kabátgombját babrálgatta, s alázatos fejtartással hadarta a szót, mint a kelepelő. Jó tíz perc múlva fogtak kezét. Liptai hajlongva kísérté a kalyibába, majd a kordéig barátját; az esattogó szandállal csuszszant a hácsorára, bólintott egyet Liptai felé, s elporzott a táncoló lovárai. Ránk se hederített! Mintha a szorongva várakozó kis csoport — levegő volna!

Liptai visszafordult, s azonnal megváltozott a testtartása. Hátravágta a fejét, s peckes léptekkel rengette felénk tokáját.

— Dologra, emberek!

Mi meccanás nélkül meredtünk rá, parázsló szemmel, feszülő állkapcsokkal, mint valami marásrakész, bátor farkasfalka. Kedvem lett volna elfújni a „Farkasok dalát“, örömben... Jobbról édesapám vállát éreztem, balról Kazár Lackó könyöke nyomott. Úgy szorított a könyökével Lackó, hogy alig bírtam lélekzeni! Mégse léptem volna el közülük, ha az ég ránk-rogyik se, sőt megfeszítettem én is gyerekvállam, s újjongtam belül a boldogságtól: ekkor melengette meg szívem először, de felejthetetlenül a munkás-összetartás érzése...

— Mi lesz, hé?! — méltatlankodott Liptai úr. Kicsit várt a válaszra, aztán, legnagyobb megrökönyödésemre, kedveskedve csapkodott Pali bácsi vállára: — Jön a szekér is, az orvos is, Janota bátyám!

Két zsadányi napszamos azonnal kimozdult a csoportból, de Pali bácsi vasmarokkal tartotta vissza őket. Majd Liptai felé fordult komoly arccal, s várta a folytatást. Liptai csakugyan végigsimított a haján, úgy dünnögte:

— Csakhát...

— Csakhát? — kérdezte vissza Pali bácsi élesen.

— Kár volt annyira heveskedni, az ispán úr erősen neheztel magára! Úgyhogy még ma engedelmet kell kérnie tőle, Pali bácsi... Veszettül felpaprikázta maga az ispán urat, hallja! Majd este, munka után bemeleg hozzá!...

— Megy a nehézség — felelte, esendesen Pali bácsi. — Pizskoskodik, semmi emberség benne, s hálából a talpát nyalogassam?

Legyintett, bebállagott a kalyibába, Kineses bácsihoz. Utánaloholtam. Veron ápolgatta odabent az öregot. Ecetes vízbe szódabikarbónát kevert, s Kineses bácsi lihegve kortyintott az üdítő italból.

— Úgy ám, Kineses bácsi! — biztatta Jani mosolyogva. — Igyunk, hogy pirosodjunk! Megyünk még mink ketten a komádi vásárra, azért a bizonyos hírkáért!

S összenevettek Pali bácsival. Addig erőlködtek a nevetéssel, amíg Kineses bácsi arcára is fellopózott valami mosolygásféle.

Nem nevettem velük, hanem Janihoz furakodtam, s vállonböktem:

— Bátyus! Miféle birkáról beszélsz?

— Hát arról, amelyik „megellik“.

— Melyik ellik meg?

— Amelyiket Kineses bácsi elvisz a koshoz!

Ezzel persze nem lettem okosabb, de nem faggathattam tovább, mert elmenesztettek a szekér sürgetésére.

Nyékiék előtt találkoztam a betegszállító alkalmatossággal. Deszka-
oldalú, vaskos uradalmi szekér volt, s olyan vészajtóslóan zörgött, nyikorgott,
mintha minden pillanatban ezer darabra akarna hullani.

„Szegény Kineses bácsi” — esőváltam a fejem, amint leszálltam a ke-
rékről, hogy visszaforduljak. Valaki a karomba kapaszkodott:

— Vigyél el engem is a vázón!

Nyéki Julika... Vállamhoz bújtatta az aggodalmas, sápadt kis arcát,
s nagy szeme nevetett is, sirt is egyszerre, cirmosan és kéken, mint a leg-
szébb búzavirág. Oly durván ráztam le, hogy rögtön megbántam magam is.

— Mit keresnél ott? — szóltam szigorúan. — Báméskodókra semmi
szükség.

Julika arcán könny pergett végig.

— Be szeretném kötni Kineses bácsit.

— Ertesz is te ahhoz! — simogattam meg most már gyengéden a haját.
— Különben, Veron rég bekötözte már!

Hanem azért, mégis megmarkoltam ballal a kormányt, keményen, job-
bal pedig a vázra emeltem Julikát. Oly könnyű volt, mint egy pilés madár-
fióka. Igen csihadva próbáltam hajtani vele, de óhatatlanul megdőccentünk
néha a durva keréknyomokon. Ilyenkor sikkantott Juliska, jobban szorította
a kormányt, s hozzám simul felősen. Aranyhaja farkosát a vállamra vágta
a szél. Nem ráztam le onnan. Szívem körül jóleső melegség terjengett. Nem
az aranyhajtól, — az egymagában nem sokat ér. Hanem a könnyektől s a
szívemig lopódzó szavaktól: „Be szeretném kötni Kineses bácsit!”

2

Kineses bácsit csakugyan nem kellett kötni már: hanem a segítség
akkor is elkelt, miután letettük az öregét a hűgáéknál.

Kineses bácsi húga, Mondokné az uradalomban lakott. Megnyekkent
tetejű, náddalfedett eselédház előtt várakozott fáuk. Girbegurba, hosszú ház
volt, falán félméteres barna foltokból viesorogtak elő a szalmaszálak.

Odabent a konyhában erjedt savanyúkáposztáéhoz hasonló szegényszag
telepedett a tüdőre. Egy mérges szúnyog rítt a nyirkos levegőben. Hátral
hatalmas, tapasztott tűzhely füstölt, bodoran, mintha szalmával tüzelnének
benné. Egy tizenötéves forma gyereklány tüzelt a fazék alá. Csicseri borsót
főzött, sósvízben, rántás nélkül. Készült az ebéd, annak az öt ijedtszemű,
hókafejű apróságnak, akik báméspan vettek körül bennünket. Azok éjjel-
nappal a magtárban dolgoztak. Az ember, Mondok Gábor, feszülő innál,
érdes lábán öklönnyi visszérdudorokkal cipelgette az emeletes magtár pad-
lására már hetek óta a búzászsákokat. Csenevész lába, de hatalmas, nagy-
csontú, felsőteste volt Mondoknak; úgy mondták, óriási karja egy „muraközi”
erejével felért, ha kátyúbaragadt szekeret kellett kiemelni. A gyerekei job-
bára együtt játszottak, szememláltára. Nyéki Juliskával, s váltig csodálkoz-
tam, hogyan lehetnek ennek az inasvállú göliátnak ilyen penészvirág utódai.

Most, hogy a fazekukba pillantottam, egyszerre mindent megértettem.
s nagyon elszorult a szívem. Édzett gyerekek voltam, nálunk is mindig el-
fogyott a nyári kereset novembertájt, s olajbarmártogatott sültkrumplit
ettünk hónapszám mi is. Hanem nyáron, a legnagyobb dologidőben, vízbe-
főtt, ropogó borsón zsákolni... ilyet akkor láttam először.

A jobbanyiló szobában láthattam egyebet is. Két családnak kellett
azt felosztania: két sarok Mondokké volt belőle, a másik kettő Velieské.
Velies nagyanyó, egy 75—80 év körüli, elrémitően rútarcú, de galamblelkű
öreg néni, magatehetetlen fekiútt az egyik sarokban a földreterített szalmán.
Gyerekesen motyogott állandóan valamit, de ki se hederített rá, mert az övéi
közül senki nem lehetett otthon a munka sűrűje idején. A tizenötéves kis
Mondok-lány veszködött vele is, — hisz Mondokné is csak a beteg miatt
futott haza.

Kineses bácsi a másik sarokba került, ugyancsak szalmavacokra. Ágy
egyáltalán nem volt a házban, két „bütört” láthattunk csupán: egy rogyott,
sárgavirágos barna szekrényfélét s egy disznótorosasztal formájú, kecskelábú
tákolmányt a szoba közepén.

Erre az ásztalfélére raklam az öreg batyuját, s Veronhoz fordultam.
halk szóval — a szalmavacokon terülő rissz-rossz pokróc felé bökve:

— Betyár fekhely ez összetört embernek!

Veron szó nélkül perdült egyet, s hazafutott párnáért. Szerencsétlen időben talált visszajönni: az ajtóban beleütközött az öreg Nyékibe, aki a zárzavarra battyogott elő valahonnan.

— Kotródsz vissza avval a párnával! — hörkent Veronra.

Veron elsápadt, ám a sarkára állt keményen.

— Eresszen édesapám, mert most a segítség a fő, nem a vitatkozás.

— Mindjárt megmutatom neked, mi a fő, csak vissza ne puculj azzal a hóbelevanceal! Mire jutunk, ha mások nyúvik el, ami nekünk is kell?

— Elfelejté már apám, hogy nem is olyan rég nekünk se vót ágy-nemünk, s akkor, úgy-i, jól esett vóna....

— Ippen azért, ebadta! Örülj, hogy van, s ne szaggatásd el másokkal! Szép világ vóna az, ha a gazdaság minden rongy kódisának én adnék derekalját!

— Annak kék adnia, akinek van!

Erre már elkéült a dühtől Nyéki bácsi, s olyat húzott ököllel Veron hátára, hogy csak úgy döndült bele szegény. Ám Veront nem fényőfából faragták, — csak ment, keményen, katonásan befelé a párnával, s megemelte vigyázattal Kincses bácsit.

Kincses bácsi valamelyest magáhozért estére, iszonyú fájdalomai ellenére is. Ideje volt, hogy türhetőbben legyen, mert orvost messzekörnyékről sem lehetett előhajkurászni. A zsadányi orvos Szoboszlón nyaralt, a komádit, a lelkiismeretes Zondát, a tanyavilágba üzte egy sorozatos, titokzatos lépene-megbetegedés, — az ugrai körorvosnak állítólag esődöt mondott a motor-kerékpárja.

— Erről a gyönyörű egészségpolitikáról írának már egyszer a lapok! Dehát ez a Népszavának se jut eszibe soha! — jegyezte meg Pali bácsi, amint munka után Mondokék felé bandukoltunk ketten. Mindenáron ki akarta nyomozni a szerencsétlenség mikéntjét az öreg; valami búzlótt néki.

Mondokéknál magukra hagytam a két öreget, s nyargaltam az első-béres háza felé. Juliskaéknál épp vendégek ricsajoztak. Heves megyei somások asszonyai csiviteltek a kemencetáján csengő nevetéssel. Hajnalra kenyérsütést tervezett Veron, s ezt megtudva, a hevesi menyecskék mindenáron be akartak könyörögni a kemencébe vagy öt kenyéret az övék közül.

— Nem tér, sehogy se tér — kötődött velük Veron.

Egy vastag matyó menyecske cérnavékony hangon feleselt vissza:

— Ha nem tér, akkor tegye ki a napra! Ott is jobban megsül, mint ebbe: a hitvány kemencébe! Sz'ez holnapra összedül!

S kacagtak hozzá mindhárman, szívből, édesen... Lám, — gondoltam —, az tud a legszebben nevetni, aki a legszegényebb, akinek a legkevesebb oka van rá! A szegénységben a nevetés abroncsolja össze a lelkeket.

Míg így böleselkedtem hallgatagon, Julika térült-fordult, s egyszerre csak a kezembe nyomott valami kis gombolyagfélélt újságpapírban.

— Ládd-e! A te kenyered máris készen van!

Kimentem az udvarra, s az alkonyodásban hatalmas szemmeresztgetéssel bontottam ki a csomagot, hogy megnézhessem, miféle kenyérem van nekem.

Csakugyan kiscipó volt! Julika dagasztotta, s megsütötte nekem a „ler“-ben. Még a félvilágnál is láttam, hogy ez bizony olyan kenyér, mintha a homokban is meghengergette volna a gyártója, csak hogy minél ízesebbé tegye... Nem valami „higiénikus“ műhelyben készülhetett, annyi szent, viszont — Julika csinálta! Így hát boldog képet vágtam hozzá, s nagyot haraptam bele, elismerő fejbölgatással.

— Ez igen!

— Ügye? — húzódott széjjel Julika száivalakú szájacskája, s én mindjárt arra gondoltam: de jó volna a cipó után ezt a cakkos kis száját is megkóstolni, a kiskésit!...

Aztán megindultunk a vacsoracsillag porával hintett ösvényen a fácskák felé, s Julika egyre a kezem kereste simogatva. Fülledt nyáreste volt, s a homlokomon verejték gyöngyözött, annyira füstölgött a fejem a gondban: mi a jócsudát csináljak én most? Simogassam-e vissza Julikát, vagy mondjam meg nyíltan, hogy nekem „szeretóm“ van a faluban? Becsületes dolog-e ezt elhallgatni, egy munkásember 14 éves gyerekének, aki — Pali bácsi szavával — azért tanul, hogy tanítani tudhassa a munkástestvéreit s példát mutasson nekik?

— Julika, nekem... — kezdtem akadozva, de nem tudtam folytatni. Szeretöm-e nekem csakugyan Bujdosó Etuca? Nem szeretnivalóbb-e Julika? Sütött-e nekem Etuca valaha is kenyeret? Soha! Ki akarta bekötözni Kineses bácsit, Etuca vagy Julika?... Na, azért Tuca is igen reudes kislány! Bizonyosan megbánta már, hogy megsértett, s hűségesen vár haza! Hogy néztek a szemébe holnap, a táncban? Nem lehet kétfelé sántikálni, ki kell nekem rukkolni becsületesen!

— Julikám! — kezdtem határozottan, s megfogtam a kezét. Ebben a pillanatban velőtrázó kiáltás hallatszott a fécánház felől. Rémülten kaptuk oda mindketten a fejünket. A csillagvilágnál tisztán láthattuk, hogy Pali bácsi a nyakánál fogva rázza „Jehova tanúját”, mint egy rongybabút.

— Pusztulj a szemem elől, te alávaló! Többgyerekes családfemtartót tettél örökre nyomorékká, te vadállat!

Farkas Lajos hörögve kapkodott a nyaka felé, s viosorogva fenyegetőzött.

— Eresszq el a nyakam, mert nem felelek magamért!

De nem mert semmit csinálni, mert egyfelől Kazár Lackó, másfelől a bátyám állt mellettük, villogó szemmel.

Pali bácsi nagyot taszított rajta, úgy eresztette el:

— Takarodj közülünk ebben a percben!

Farkas összekapkodta a szerszámait, s morogva káromkodott, amint nekiszaladt az éjtszakának.

— Ezt megkeserülöd még, Janota! — kiáltott vissza, öklét lóbálva, mielőtt beleveszett volna a sötétségbe. — Megrágalmazni az ártatlan, becsületes embert! Majd én megtanítalak móresre!...

Jani és Lackó izgatottan nyomultak Pali bácsi felé.

— Mi történt tulajdonképpen? — kérdezte Jani. — Mért kergette el Pali bátyám ezt a farizeust?

— Azért, fiam, mert Kineses bácsi jól látta, hogy kettőtök közül ő piszmogott az állvánnyal utolsónak! Kilazította az ácskapesokat, s arra számított: téged ereszt az állványra elsőnek, hogy a nyakad törse a felebaráti szeretet jegyében!

A fiatalok elképedtek. Egymás szavába vágva hadonásztak Pali bácsi orra előtt:

— Akkor hát miért eresztettük el?! Meg kellett volna kötözni a gazembert, s átadni a bíróságnak! Ez bűntény!

— Fel fogjuk jelenteni, — felelte Pali bácsi —, de nem sok sikerrel, előre jelzem nektek: az ugrai őrsparancsnok a tulajdon sógora Farkasnak! Ezekről vártok, szervezett munkás létekre, igazságot? Akik elpusztítják a legjobbjainkat? Hát hiába magyarázok én nektek egy- s másról?...

Azzal nekiállt nyársat hegyezni az öreg. Nem gondolta, hogy mekkora esomó eleven szemet gyűjtött a tulajdon fejére ezen az estén.

DER ENDRE

VARSÁNYI PÉTER

Vallanom kell...

*Ha hajad selymét simítom
a nyárral,
a holdtalan éjék bársonyát
érezem ujjaim közt élni,
arcodból két csillag kéklő fénye,
mint anyám régi örök-szép meséje.
világot szemembe látgy tekinteted.
Ha ifjú szíved lüktetését, hallom,
hazám, alföldem jut eszembe,
ahol a születés — dalt terem.
Városok, falvak, földek ereiben,
a kalász-földek édes énekében,
fellángol a munka s szerelem.
Ha megszólalsz, szavaid mint
magok*

*eszem, szívem tájára hullanak,
hogy kigyúljon életem láza,
s az alkotásnak százezer virága
viruljon mindenütt szabad
hazámba
határtalan, szárnyas örömmel.
— Vallanom kell, mit eddig nem
vallottam:
Munkám izzóbb, ha rád gondolok,
és olyan vagyok, mint a fecske,
mely legyőzi a végtelen kék eget,
a távolságot, ha jó a leikelet,
mert szereti a mi hazánkat,
hol szabadon szárnyalva szállhat,
mint tehozzád gyors képzeletem!*